

Василь Ільницький

ФОРМИ ТА ЗАСОБИ ІДЕОЛОГІЧНОЇ РОБОТИ РАДЯНСЬКОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ, СПРЯМОВАНІ ПРОТИ ПІДПІЛЛЯ У КАРПАТСЬКОМУ КРАЇ ОУН У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ 1940-Х РР.

У статті розкрито один із основних напрямків боротьби радянської влади проти українського визвольного руху – ідеологічний. На основі невідомих і маловідомих архівних та опублікованих документів виділено основні види ідеологічної роботи радянської адміністрації у Карпатському краї ОУН (друга половина 1940-х рр.). Автор довів, агітаційно-пропагандистська діяльність була однією з основних форм радянської заходукарпатського краю.

Ключові слова: український визвольний рух, Карпатський край ОУН, ідеологічна діяльність, радянська адміністрація.

Незважаючи на досить значний історіографічний доробок, актуальність дослідження історії українського визвольного руху 1940 – 1950-х рр. продовжує зростати. У першу чергу цьому сприяють гострі політичні дискусії навколо питань ОУН та УПА, які не вщухають, а інколи розгоряються із новою силою. Важливість дослідження проблеми полягає також у тому, що радянська влада докладала колосальні зусилля, щоб перемогти визвольний рух саме на ідеологічному рівні. Оскільки фізичне знищення не давало такого вагомого результату, а опозиція до влади продовжувала існувати у душах людей. Саме на т. зв. «психологічну війну» радянська влада спрямовувала величезний ресурс.

Питання ідеологічної діяльності радянської влади знайшло своє висвітлення в узагальнюючих працях з історії українського визвольного руху І. Біласа, Ю. Киричука, А. Кентія, А. Русначенка, а також колективній монографії робочої групи по дослідженню діяльності ОУН та УПА [1; 20; 21; 22; 27]. Висвітлюючи збройну боротьбу радянської влади проти ОУН і УПА у Дрогобицькій області, С. Макарчук дотично торкається ідеологічних кампаній радянської влади [25]. Важливе значення мають опублікований В. Сергійчуком збірники нових документів [29; 30]. Відомості про ідеологічні кампанії радянської влади містить збірник документів опублікованих науковцями Інституту історії НАН України [26]. Проте у зв'язку з виявленням нових документів виникла необхідність переосмислити та внести корективи в питання використання радянською владою ідеологічно-пропагандистських і агітаційних кампаній, спрямованих на боротьбу з підпіллям в окреслений період.

Прагнучи швидко радянлізувати та утвердитися на західноукраїнських землях, зокрема у Дрогобицькій, Івано-Франківській, Закарпатській, Чернівецькій областях (Карпатський край), без врахування місцевих звичаїв і традицій, радянська влада наштовхнулася на широкомасштабний рух опору. Спираючись на підтримку населення, український визвольний рух не лише зазнавав втрат, але й завдавав відчутних ударів системі, гальмував утвердження радянської влади в регіоні. У Карпатському краї цей рух був одним з наймасштабніших і найтриваліших.

Ідеологічну боротьбу розпочали із масового використання пропагандистських звернень до населення, щоб націоналісти виходили з повинною. Основна мета – внести антагонізм у середовище націоналістів, вселити непевність та безперспективність подальшої боротьби. У таких пропагандистських закликах наводилися приклади «великих» економічних, культурно-освітніх, наукових здобутків СРСР [9, арк. 1–14]. Звернення до населення західних областей УРСР приймалися декілька разів: у лютому 1944 р., наприкінці листопада 1944 р. – з нагоди звільнення від нацистів усіх українських земель, у травні 1945 р. – з приводу перемоги над Німеччиною, у лютому 1946 р. – після виборів до Верховної Ради СРСР. У кожному з цих звернень була обіцянка, що влада помилує всіх тих учасників визвольної боротьби, хто «щиросердно покається у своїх злочинах» і буде чесно працювати [38, с. 188; 7, арк. 126–127].

В областях Карпатського краю місцеві органи влади робили особливі зусилля з метою реалізації звернення Президії ВР УРСР, РНК УРСР та ЦК КП(б)У до населення західних областей

УРСР (від 27 листопада 1944 р.). У порівнянні з документом від 12 лютого 1944 р. це звернення (текст якого видруковано у кількості 300 000 брошур, 100 000 плакатів; крім того, кожний обком партії видав по 50 000 примірників брошури і 10–20 000 плакатів) було різкішим. Тим, хто покається, звернення обіцяло захист «радянського закону» [25, с. 212; 24, с. 104–116]. Звернення також залякувало все населення, яке надавало допомогу підпіллю харчами, одягом. Розгорнулася широкомасштабна пропагандистська кампанія в областях. Окремі партійні управлінці областей чимдуж намагалися зреалізувати ініціативи вищого керівництва. Так, згідно з рішенням Дрогобицького обкому КП(б)У від 4 грудня 1944 р., звернення видали брошурою (10 000 примірників), плакатами (5 000 примірників) та вмістили в обласній газеті «Радянське слово» за 8 грудня 1944 р. (наклад 15 000 примірників) [14, арк. 14]. У райони Дрогобицької області відрядили (12.1944 р.) 45 000 осіб обласного партійного активу для допомоги в роботі [30, с. 260–261]. Разом в містах і районах провели 9 715 зборів, читань і бесід (в селах, установах, навчальних закладах), якими охопили 344 822 особи [14, арк. 15].

Широко розтиражували і поширили у всіх областях Карпатського краю наступне звернення президії ВР, Ради народних комісарів УРСР і ЦК КП(б)У робочим, селянам та інтелігенції західних областей УРСР (19 травня 1945 р.), у якому оголошувався термін для явки з повинною до 20 липня 1945 р. усім учасникам «українсько-німецьких націоналістичних банд» [9, арк. 36–39]. Звернення та наказ народного комісара внутрішніх справ УРСР В. Рясного (опублікований 23 травня 1945 р. на території Івано-Франківської області поширювалося: в газетах, листівках і плакатах тиражем до 160 000 примірників. Крім того, наказ В. Рясного видрукували і поширювали листівками (кількістю 8 000 прим.) і плакатами (5 000 прим.) [3, арк. 153].

Передові місця у поширенні урядової пропаганди займала Дрогобицька область. Відділ пропаганди й агітації Дрогобицького обкому роздрукував текст звернення загальним накладом 30 000 примірників, наказ наркома внутрішніх справ УРСР В. Рясного – 10 000 примірників, плакатами – у 10 000 і брошурами малого формату – 20 000. Окрім цього, звернення надрукували у газетах всіх рівнів накладом 64 000 примірників. Загальна кількість друкованої продукції – 144 000 звернень і 134 000 наказів. З 20 по 22 травня 1945 р. в усіх містах і райцентрах провели 93 наради за участю 12 743 осіб радянського активу, на яких зачитувалися тексти звернення; установах і організаціях, підприємствах провели 1 470 загальних зборів, якими охопили 349 641 особу дорослого населення (в обговоренні виступило 3 107 осіб). Сім'ям осіб, які були у підпіллі, дезертирів або тих, що переховувалися від призову в ЧА, під розписку видавалися звернення і накази [15, арк. 70–71]. 19 липня над селами і хуторами Дрогобицької області з літака було розкинуто 70 000 листівок, 20 липня додатково скинули 100 000. З 14 липня до 20 липня з повинною вийшли 154 підпільники та 1 022 нелегали і дезертири [15, арк. 74]. Відзначимо, що на думку Ю. Киричука, проголошення амністії, до певної міри, було вигідним керівництву підпільного руху, яке не мало змоги прийняти до своїх лав стільки неозброєних і непідготовлених до боротьби людей. Підпілля відправило додому також тих осіб, у яких не було впевнене [22, с. 238].

Відповідно до звернення уряду УРСР від 15 листопада 1945 р., був виданий наказ НКВС про явку з повинною членів УПА і осіб, які ухилялися від призову в радянську армію [8, арк. 84]. Наказ народного комісара внутрішніх справ УРСР був поширений також через газету «Вільна Україна» [9, арк. 41]. Пізніше було видано наказ міністра державної безпеки УРСР «Про непритягнення до кримінальної відповідальності учасників решток розгромлених українських націоналістичних банд у західних областях УРСР, що добровільно з'явилися до органів радянської влади з повинною» (№ 312 від 30 грудня 1949 р.). У наказі говорилося про те, що він видається через масові звернення учасників ОУН, які виявили бажання прийти з повинною. Наводилися приклади листа молоді Дрогобицької області, в якому висловлювалося прагнення вийти з повинною і перейти до мирного життя [10, арк. 102–103зв.]. Це звернення було позначене традиційним радянським пафосом і повністю відповідало офіційній партійній лінії. Взагалі за період з лютого 1944 до травня 1949 рр. видали 7 таких наказів.

У повоєнний період прийняли 12 основних постанов з ідеологічної боротьби (хоча їх було більше), реалізація яких покладалася на широко розгалужений апарат. Навіть попри масштабні пропагандистські заходи ЦК ВКП(б) (27 вересня 1944 р.) вказував на недоліки у політичній роботі партійних організацій серед населення західних областей УРСР, зокрема відзначали недооцінку політичної роботи в масах, повільність та організаційну слабкість розгортання масово-політичної роботи серед населення, особливо на селі, слабку боротьбу «по розвінчуванню фашистської ідеології і ворожої народу діяльності агентів німецьких загарбників – українсько-

німецьких націоналістів», недооцінку частиною партійних, радянських працівників значення ідейно-політичної боротьби проти українського визвольного руху [26, с. 77].

З метою активізації масово-політичної, пропагандистської роботи обкоми КП(б)У у західні області УРСР відрядили групи партійних працівників: Львівську – М. Хрущова, Волинську – Д. Коротченка; Рівненську – О. Кириченка; Станіславську – М. Гречуху, Чернівецьку – Д. Мануїльського, Дрогобицьку – Л. Корнійця, Тернопільську – К. Литвина, Ізмаїльську – А. Зленка [26, с. 78]. Під час агітаційно-пропагандистської діяльності радянська система у боротьбі з українським визвольним рухом широко використовувала як офіційних осіб, інтелігенцію, авторитетних людей, так і заарештованих чи виведених із повинною повстанців, друковані засоби (журнали, газети, листівки), радіо, кінопересувні комплекси тощо. Для цього головних редакторів республіканських та обласних газет зобов'язали не рідше 3 – 4 разів на місяць публікувати огляди обласних і районних газет. З метою впливу на підпільників і місцеве населення, для стимулювання виходу із повинною радянська влада організовувала мітинги [11, арк. 18–25]. Впродовж 8 серпня – 15 жовтня 1944 р. у Дрогобицькій області працювало 223 особи (117 українців, 86 поляків, 6 росіян, 20 інші), з них 29 агітаторів з числа приїжджих зі східних областей УРСР. Було проведено 64 мітинги, якими охоплено 27 000 осіб, 1 250 бесід і читок, якими охопили понад 19 000 осіб [13, арк. 74–75]. Увесь радянсько-партійний актив Івано-Франківської області і районів впродовж 1 квітня – 9 травня 1945 р. провів понад 380 мітингів і зборів з місцевим населенням, а також близько 570 індивідуальних і групових бесід, якими охопили понад 56 000 осіб. Варто наголосити, що морально-політичний вплив на підпільників і місцеве населення здійснювався одночасно з військовими заходами [4, арк. 274]. В масово-агітаційній антибандерівській роботі використали затриманого начальника штабу куреня «Журавлі» Володимира Макаровського-«Малину» і учасника боївки «Оршенка» – Василя Кузьміна-«Полянина», що були відомі населенню Рожнятівського району своєю підпільною діяльністю. Чекісти вирішили використати їх для компрометації інших націоналістів. Після відповідної «обробки», В. Макаровський і В. Кузьмін виступили на зборах населення у селах Рожнятівського р-ну, під час яких «розкаялися» у своїй діяльності, негативно характеризували керівництво, закликали підпільників до явки з повинною в органи радянської влади. Прикладом результативності цього заходу, на думку репресивно-каральних органів, служило те, що впродовж 23 і 24 січня 1946 р. у с. Суходіл з'явилося з повинною 39 осіб (5 членів ОУН) на чолі зі станичним Угринівим, у с. Липовці – 41 особа (в тому числі 6 членів ОУН) на чолі із станичним Коптелем [6, арк. 287]. Виведеного з повинною (1945 р.) радиста Буковинського окружного проводу ОУН Олега Гаджу-«Козла» спецоргані використали, опублікувавши (23 лютого 1946 р.) в газеті «Червоний промінь» заяву-заклик про припинення антирадянської діяльності [5, арк. 109].

Зазначимо, що радянська ідеологічна машина у дискредитації українського визвольного руху не знижувала темпи і в наступні роки. У травні 1949 р. тільки в селах Станіславської області масово-політичну роботу серед селян проводило 780 агітколлективів, які налічували понад 15 000 агітаторів і пропагандистів (4 393 комуністи, 5 463 комсомольці) [28, с. 144]. На завершальному етапі боротьби у 1951 р., у відповідності з постановою ЦК КП(б)У, в західні області УРСР мали відправити 215 лекторів і 170 пропагандистів (разом 385 осіб). Насправді відправили 383 особи, з них 210 лекторів і 176 пропагандистів. Натомість 69 лекторів і пропагандистів, яких мали направити у Волинську, Дрогобицьку, Закарпатську, Львівську, Рівненську, Станіславську і Тернопільську, фактично перекинули в Чернівецьку та Ізмаїльську області [31, арк. 12]. На 1 січня 1951 р. у Дрогобицькій області до політагітаційної роботи залучили 36 лекторів (з 45 необхідних), підібрали 58 пропагандистів (з 63 необхідних) [31, арк. 16]. На 25 січня 1951 р., за офіційними даними обкомів партії, в штатах райкомів КП(б)У західних областей не вдалося підібрати 75 лекторів і 93 пропагандистів (168 осіб) [31, арк. 13]. У той же час не вистачало 17 штатних пропагандистів та 9 лекторів міськкомів, окружкомів і райкомів КП(б)У [31, арк. 14].

Безумовно, одне з центральних місць в ідеологічному протистоянні радянської влади й українського визвольного руху відігравала преса, використання якої відзначалося масштабністю (на весну 1945 р. у західних областях УРСР виходило 170 обласних, міських і районних газет). Було організовано видання газети «Радянський селянин» (04.1945 р.), спеціально для західних областей, а центральна періодика «Радянська Україна», «Правда України» містила (двічі на тиждень) агітаційно-пропагандистські вкладки [2, с. 428]. У Дрогобицькій, Івано-Франківській, Закарпатській, Чернівецькій областях виходили газети «Радянське слово», «Прикарпатська правда», «Закарпатська правда», «Радянська Буковина» – друковані органи обкомів і міськкомів, а також

обласних і міських рад депутатів трудящих. Обкоми КП(б)У західних областей УРСР мали до 1.12.1944 р. організувати видання всіх районних газет періодичністю один раз у тиждень, щоб кожний район мав свій друкований орган. У цих газетах офіційна влада, ведучи боротьбу також на ідеологічному фронті, прагнула дискредитувати національно-визвольний рух та позбавити його підтримки. На сторінках газет, так би мовити, з наукових позицій «викривалася злочинна діяльність» українських націоналістів. Водночас на сторінках преси активно висвітлювалися відкриті судові процеси над заарештованими націоналістами (які відбувалися у 1945 р., 1949 р., 1951 р.). Масштабно використовувалася преса і в ході проведення урядових кампаній (вибори, колективізація, державна позика тощо). Наприклад, трудовики Дрогобицької області отримали 129 223 примірники газет та журналів, з них пішло за підпискою в села області 75 057 примірників та продавалося вроздріб 36 750 примірників [18, арк. 42].

Відомі також факти використання авіації під час масово-агітаційних кампаній, що дозволяло за короткий проміжок часу поширювати значну кількість друкованої продукції. Так, наприкінці 1946 – початку 1947 р. у місцях дислокації повстанців скинули 200 000 примірників листівок у Львівській області, Станіславській – 155 000 (з них 20 000 літаками); Дрогобицькій – 150 000 літаками; Чернівецькій 30 000 листівок [33, арк. 69–75; 35, арк. 72–82; 36, арк. 24–34]. Іноді, поширюючи текст агітаційних звернень з літака, одночасно працював радіопередавач – «Голос неба», з якого в ультимативній формі вимагалось від українських націоналістів виходити з повинною [4, арк. 275].

Одночасно розгорнулася велика пропагандистська кампанія. В обласних і районних центрах скликалися масові збори інтелігенції, робітників, селян, жінок і навіть людей похилого віку, на яких схвалювалися резолюції в дусі урядових документів. Зокрема, у Львівській області відбулися обласні наради селян (10 – 11 листопада 1944 р.), інтелігенції (30 листопада 1944 р.), жінок (28 грудня 1944 р.); Станіславі (19 – 20 грудня) – обласна нарада молоді, у Львові (5 – 9 січня 1945 р.) – нарада вчителів західних областей України, на якій виступив заступник Голови Раднаркому УРСР, міністр закордонних справ УРСР Д. Мануїльський. Так, на організованому у Львові (грудень 1944 р.) спеціальному з'їзді інтелігенції ЗУЗ прийняли колективне звернення західноукраїнських науковців до націоналістів з пропозицією скласти зброю, а в січні 1945 р. відбувся великий учительський з'їзд, на якому виступили з доповідями представники партії, уряду УРСР, інтелігенція. Головну доповідь на з'їзді оголосив Д. Мануїльський: «Українсько-німецькі націоналісти – пси Гітлера» (за, що одразу отримав титул доктора «гоноріс кавза» Львівського університету). У подальші роки західно-українську інтелігенцію продовжували примушувати до антибадерівських виступів і публікацій. Незгідних з офіційним курсом нещадно критикували, залякували, могли і репресувати.

На нараді у Львові (24 липня 1947 р.) Д. Мануїльський звинувачував інтелігенцію у слабкій, неефективній, неправильній ідеологічній боротьбі з українськими націоналістами: «Хочете ви-чікувати і мовчати, і український народ пройде повз вас, а ті що захочуть чинити опір, – тих український народ роздавить» [23, с. 415–416].

Значна ідеологічна й агітаційно-пропагандистська робота покладалася на організовані просвітні установи районні клуби і будинки культури, яких у західних областях УРСР (1 січня 1945 р.) діяло 179, відтак (1 січня 1946 р.) 234. Окрім цього працювали сільські клуби та хатичитальні відповідно 3 128/4 110. Створювалися міські і районні центри радіомовлення, контроль за якими покладалася на редакції районних газет (основу складали переважно приїжджі зі сходу особи) [32, арк. 15–16; 23, с. 245].

Прес пропагандистської машини не спадав і в наступні роки. Проте Івано-Франківська область «відставала» з радіофікацією сіл і колгоспів. Так, у другому півріччі 1950 р. в області працювало 45 радіовузлів і 17 783 радіоточки, з них у селах і колгоспах тільки 1 871 радіоточка. Слабкою організованістю відзначалося поширення необхідних лімітів газет. З 190 576 примірників газет і журналів у 1950 р. поширили 180 699 примірників, не освоїли 9 877 прим., в основному районних і політвідділівських газет [19, арк. 10].

Впродовж першого півріччя 1945 р. відновлювалися кінотеатри: 1 у Тернополі (500 місць), 2 Чорткові (1 000 місць), 1 Станіславі (600 місць), 1 Стрию (400 місць), 1 Ізмаїлі (500 місць), 1 Бродях (400 місць), 1 Луцьку (600 місць), 1 Рівному (400 місць), 1 Золочеві (400 місць), 1 Городку (400 місць), 1 Поморянах (400 місць) [26, с. 82]. У 1944 – 1945 рр. в регіоні працювали 477 переїзних і 200 стаціонарних кіноустановок. Станом на 1 квітня 1946 р. у містах Дрогобицької області працювало 10, в селах 22 стаціонарних кіноустановки, а також 22 сільські звукові кінопе-

ресувні комплекси, якими (з 10 лютого по 1 квітня 1946 р.) продемонстровано 1 976 кіносеансів, з них у селах – 603, які переглянули 335 696 глядачів (із них у селах 58 916 осіб) [16, арк. 26–31]. У квітні 1947 р. кіноперевізники області дали 365 кіносеансів (охопили понад 20 000 глядачів) [18, арк. 42]. Натомість в Івано-Франківській області, на думку керівництва, незадовільно працювала кіномережа, яка не виконувала планів кінообслуговування населення. У жовтні 1950 р. міська кіномережа Івано-Франківської області виконала план по валовому збору всього лише на 61,2% і сільська кіномережа на 64% [19, арк. 10]. У наступні роки масштаби пропагандистської діяльності збільшилися.

Пік агітаційно-пропагандистських операцій припадав на час важливих державних, партійних свят. Наприклад, під час урядових виборчих кампаній до ВР СРСР та УРСР радянська влада у Станіславській області зорганізувала 21 640 агітаторів і пропагандистів та 17 000 місцевого активу [37, арк. 52–53]. При цьому зазначимо, що для забезпечення організації і проведення виборчої кампанії на початку 1946 р. додатково відрядили у Станіславську, Тернопільську і Чернівецьку області 604 політпрацівників [34, арк. 21–30]. На 15 січня 1946 р. у Дрогобицькій області працювало 812 агітколлективів, 10 910 агітаторів (з них на виборчих дільницях у селах 665 агітколлективів, 8 359 агітаторів) [17, арк. 31]. За два місяці в Дрогобицькій області райкоми КП(б) У провели 1 276 загальних зборів селян з питань виборчої кампанії, у яких взяло участь 275 000 виборців [17, арк. 33]. Крім цього, провели 1 020 зборів із висунення і підтримання кандидатів у депутати ВР СРСР, на яких були присутні 182 350 виборців, виступили понад 4 000 осіб [17, арк. 48]. Усі ці заходи забезпечувалися величезною кількістю друкованої продукції. Впродовж листопада–січня у Дрогобицьку область з центру надійшло 243 800 примірників різної масово-політичної літератури. Окрім цього, друкарні Дрогобицької області віддрукували 370 000 примірників іншої пропагандистської літератури.

Цікава ситуація відбувалася із використанням для ідеологізації пам'ятних місць. Одразу після приходу Військова рада 4 Українського фронту (12 вересня 1944 р.) видала постанову про зняття хрестів із тризубами та написами «Борцям за волю соборної України», встановленими на могилах у населених пунктах західних областей УРСР. Водночас наказувалося хрести, «тризуби» і написи знімати, могили не знищувати, а встановити на них піраміди-пам'ятники, увінчані червоною зіркою та написом: «Вічна слава воїнам Червоної Армії, що полягли у боротьбі з німецькими загарбниками за Радянську Україну». Після цього рекомендувалося урочисто їх відкривати на мітингах, організовувати виступи представників місцевого населення і військовослужбовців (обов'язково українською мовою) [13, арк. 13–13зв.]. Таким чином радянський апарат не особливо прагнув докласти зусиль до вшанування пам'яті власних загиблих, а лише використовував уже існуючі, могили створені ідеологічними ворогами – українськими націоналістами.

Впродовж усього існування радянська влада проводила масштабні святкування різноманітних дат, подій, річниць тощо із залученням значної кількості громадян та відповідною ідеологізацією, заполітизованістю, атмосферою примусу та під пильним оком репресивно-каральних органів.

Отже, радянський уряд фактично визнав ОУН і УПА серйозним військово-політичним супротивником, адресуючи їм у середині й другій половині 40-х років ХХ ст. неодноразові звернення. Водночас масштабна ідеологічна кампанія не дала бажаного результату, оскільки підпілля у Карпатському краї ОУН продовжувало користуватися широкою підтримкою населення, що забезпечувало йому успіх у протистоянні з радянським тоталітаризмом. Попри те, що вирішальна роль у боротьбі з підпіллям відводилася силовим заходам проти націоналістів, проводилися цілі урядові кампанії, спрямовані на ліквідацію визвольного руху. Впродовж усього періоду боротьби будь-які заходи, спрямовані на ліквідацію підпілля у Карпатському краї ОУН, супроводжувала масштабна дискредитаційна, ідеологічна кампанія. Однак, як показали перші роки протистояння, сподівання радянської влади на швидку та повну ліквідацію визвольного руху не виправдалися. Перспективним напрямком дослідження є питання використання репресивно-каральними органами у боротьбі з підпіллям різноманітних спецзасобів, більшість з яких була заборонена міжнародними конвенціями.

Список використаних джерел та літератури:

1. Білас І. Репресивно-каральна система в Україні 1917–1953. Суспільно-політичний та історико-правовий аналіз. У двох книгах. Книга перша / Іван Білас. – К.: Либідь ; Військо України, 1994. – 432 с.
2. Возз'єднання західноукраїнських земель з Радянською Україною / [відп. ред. Ю. Ю. Сливка]. – К.: Наукова думка, 1989. – 488 с.

3. Галузевий державний архів Служби безпеки України (ГДА СБУ), ф. 2-Н, оп. 55 (1953), спр. 5, т. 1, 401 арк.
4. ГДА СБУ, ф. 2-Н, оп. 55 (1953), спр. 5, т. 3, 275 арк.
5. ГДА СБУ, ф. 2-Н, оп. 59 (1953), спр. 5, т. 2, 308 арк.
6. ГДА СБУ, ф. 2-Н, оп. 107 (1954), спр. 1, 424 арк.
7. ГДА СБУ, ф. 2-Н, оп. 12 (1960), спр. 47, 141 арк.
8. ГДА СБУ, ф. 13, спр. 372, т. 55, 216 арк.
9. ГДА СБУ, ф. 13, спр. 372, т. 94, 302 арк.
10. ГДА СБУ, ф. 13, спр. 372, т. 95, 319 арк.
11. ГДА СБУ, ф. 13, спр. 376, т. 57, 439 арк.
12. Державний архів Львівської області (ДАЛО), ф. П-5001, оп. 2, спр. 21, 113 арк.
13. ДАЛО, ф. П-5001, оп. 2, спр. 31, 141 арк.
14. ДАЛО, ф. П-5001, оп. 6, спр. 47, 244 арк.
15. ДАЛО, ф. П-5001, оп. 6, спр. 51, 178 арк.
16. ДАЛО, ф. П-5001, оп. 7, спр. 105, 156 арк.
17. ДАЛО, ф. П-5001, оп. 7, спр. 66, 280 арк.
18. ДАЛО, ф. П-5001, оп. 8, спр. 261, 58 арк.
19. Державний архів Івано-Франківської області (ДАІФО), ф. 1-П, оп. 1, спр. 1154, 185 арк.
20. Кентій А. Нарис боротьби ОУН–УПА в Україні (1946–1956 рр.) / Анатолій Кентій. – К. : Інститут історії України НАН України, 1999. – 111 с.
21. Кентій А. Українська повстанська армія в 1944–1945 рр. / Анатолій Кентій. – К. : Інститут історії України НАН України, 1999. – 220 с.
22. Киричук Ю. Український національний рух 40–50-х років ХХ століття : ідеологія та практика / Юрій Киричук. – Львів : Добра справа, 2003. – 464 с.
23. Культурне життя в Україні. Західні землі. Документи і матеріали. У 2 т. Т. 1: 1939 – 1953 / [упоряд. Т. Галайчак, О. Луцький, Б. Микитів та ін.]. – К. : Наукова думка, 1995. – 749 с.
24. Літопис Української Повстанської Армії. Нова серія. – Т. 3 : Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля : директивні документи ЦК Компартії України. 1943–1959 [упоряд. Олександр Вовк, Іван Павленко, Юрій Черченко]. – К. ; Торонто : [б.в.], 2001. – 650 с.
25. Макарчук С. Радянські методи боротьби з ОУН і УПА. 1944–1945 рр. / Степан Макарчук // Українська Повстанська Армія у боротьбі проти тоталітарних режимів [гол. ред. кол. Ярослав Ісаєвич, упоряд. і відп. ред. Юрій Сливка] (Україна : культурна спадщина, національна свідомість, державність, 11 / Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України). – Львів, 2004. – С. 210–223.
26. ОУН і УПА в 1944 році : Документи. В 2 ч. Ч. 2. / [упоряд. О. Веселова, С. Кокін, О. Лисенко, В. Сергійчук; відп. ред. С. Кульчицький]. – К. : Інститут історії України НАН України, 2009. – 256 с.
27. Русначенко А. Народ збурений : Національно-визвольний рух в Україні й національні рухи опору в Білорусії, Литві, Латвії, Естонії у 1940–50-х роках / Анатолій Русначенко. – К. : Пульсари, 2002. – 519 с.
28. Сеньків М. Західноукраїнське село : насильницька колективізація 40–50-х рр. ХХ ст. / Михайло Сеньків. – Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича, 2002. – 292 с.
29. Сергійчук В. Десять буремних літ. Західноукраїнські землі у 1944–1953 рр. Нові документи і матеріали / Володимир Сергійчук. – К. : Дніпро, 1998. – 944 с.
30. Сергійчук В. Український здвиг : Прикарпаття. 1939–1955 рр. / Володимир Сергійчук. – К. : Українська Видавнича Спілка, 2005. – 840 с.
31. Центральний державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України), ф. 1, оп. 46, спр. 5835, 121 арк.
32. ЦДАГО України, ф. 1, оп. 215, спр. 2770, 186 арк.
33. ЦДАГО України, ф. 1, оп. 215, спр. 2954, 98 арк.
34. ЦДАГО України, ф. 1, оп. 215, спр. 2958, 16 1 арк.
35. ЦДАГО України, ф. 1, оп. 215, спр. 2962, 128 арк.
36. ЦДАГО України, ф. 1, оп. 215, спр. 2975, 154 арк.
37. ЦДАГО України, ф. 1, оп. 215, спр. 4974, 221 арк.
38. Шаповал Ю. Війна після війни / Юрій Шаповал // Українська Повстанська Армія у боротьбі проти тоталітарних режимів / [гол. ред. кол. Ярослав Ісаєвич, упоряд. і відп. ред. Юрій Сливка] (Україна : культурна спадщина, національна свідомість, державність, 11 / Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України). – Львів, 2004. – С. 184–200.

Стаття надійшла до редколегії 12.02.2015.

Васи́лий Ільницький

Формы и средства идеологической работы советской администрации направлены против подполья в Карпатском крае ОУН во второй половине 1940-х гг.

В статье раскрыто одно из основных направлений борьбы советской власти против украинского освободительного движения – идеологический. На основе неизвестных и малоизвестных архивных и опубликованных документов выделены основные виды идеоло-

гической работы советской администрации в Карпатском крае ОУН (вторая половина 1940-х гг.). Автор доказал, агитационно-пропагандистская деятельность была одной из основных форм советизации западноукраинского края.

Ключевые слова: украинское освободительное движение, Карпатский край ОУН, идеологическая деятельность, советская администрация.

Vasyl Hnytskyj.

Forms and means of Soviet administration ideological activity against underground in the Carpathian region OUN in the second half of the 1940s

Consequently, the Soviet government actually recognized the OUN and UPA serious military and political opponent, addressing them repeated requests in the middle and second half of the 1940s. However, huge ideological campaign did not produce the desired result, as the underground in the OUN Carpathian region was maintained by broad public support, which ensured it success in the confrontation with the Soviet totalitarianism. The crucial role in the fight against underground were assigned to measures against the nationalists, were targets government campaign to eliminate the liberation movement. Throughout the all struggle period a lot of measures were made to wipe out the OUN Carpathian region, these measures were accompanied by huge libel ideological campaign. However, as were shown by the early years of conflict, the Soviet authorities hope for a quick and complete elimination of the liberation movement did not materialize.

Key words: *Ukrainian liberation movement, the Carpathian region OUN, ideological activity, the Soviet administration.*